

A Fertő-táj emlékezeti rétegei: Hidegség és a Csillahegy történeti, szakrális és tragikus öröksége

A dokumentum mesterséges intelligencia segítségével, a rendelkezésre álló nyilvános forrásanyagok mélyelemzése által került létrehozásra. Minden felelősség kizárva!
Összeállította: Varga Szabolcs, varga.szabolcs@fertotobaratai.eu
2026. április 8.

A Nyugat-Magyarország egyik legkülönlegesebb pontján, a Fertő-táj Világörökségi helyszín déli partján fekvő Hidegség község és annak közvetlen környezete, különösen a Nagycenk felé vezető út mentén elterülő Csillahegy, a magyar történelem és szakrális művészet sűrített lenyomatát őrzi. A táj arculatát és a kollektív emlékezetet alapvetően meghatározza az a feszültség, amely az évezredek szakrális folytonosság — az Árpád-kori rotunda és a barokk fogadalmi szobrok — valamint a huszadik század közepének traumatikus eseményei, a munkaszolgálatos táborok emlékezete között feszül. A Csillahegy sarkában, a Nagycenk felé vezető út mentén látható emlékek nem csupán elszigetelt műalkotások, hanem egy olyan történelmi narratíva részei, amely az ókori rómaiaktól a Széchenyi-uradalmon át egészen a holokausztt áldozatainak mártíriumáig ível.

A földrajzi és környezeti kontextus jelentősége

A település természetföldrajzi helyzete alapvetően meghatározta annak gazdasági és kulturális fejlődését. Hidegség az Ikva-medencében, a Nyugat-magyarországi peremvidék részeként helyezkedik el, ahol a Fertő-tó közelsége mikroklimát és speciális megélhetési forrásokat teremtett. A tó vízszintjének történelmi ingadozása — amely során a víz néha elöntötte a környező területeket, máskor pedig szinte teljesen kiszáradt — mély nyomot hagyott a népi legendákban és a gazdálkodási formákban. A nádatartás és a zöldségtermesztés évszázadokon át a falu tartóoszlopai voltak, ugyanakkor a mostoha körülmények miatt a nádvágók között a korai halálozás is gyakori volt.

A térség geológiai alapját a 12 millió éves miocén korú lajtamészkö adja, amely nemcsak a domborzatot formálja, hanem a környék épített örökségének — köztük a jelentős tárgyát képező szobornak és sírköveknek — is elsődleges alapanyaga. Az utak nyomvonala, beleértve a Nagycenk felé vezető útvonalat, gyakran ősi, római kori kereskedelmi és katonai folyosókat követ, ami megmagyarázza a régészeti leletek koncentrációját ezen a területen.

A terület természetföldrajzi és infrastrukturális adatai

Paraméter	Jellemző érték / Leírás	Forrás
Földrajzi kistáj	Ikva-medence, Fertő-menti síkság	
Alapkőzet	Lajtamészkö (Miocén kor)	

Paraméter	Jellemző érték / Leírás	Forrás
	Történeti vízhasználat	Nádaratás, csónakkikötő a 19. sz.-ig
Fő közlekedési tengely	Sopron–Fertőd útvonal (Fertő-parti út)	
Településszerkezet	Falusias és kertvárosias (Csillahegy)	

Régészeti rétegek az őskortól a római korig

A Csillahegy és Hidegség határa már a neolitikum óta lakott, amit az 1990-es évek elején végzett módszeres feltárások bizonyítottak. A legkorábbi leletek között csiszolt kőeszközök és a Hallstatti kultúrához (korai vaskor) köthető, rituális célokat szolgáló holdidol került elő. Ezek a leletek arra utalnak, hogy a Fertő feletti magaslatok már az őskorban is kultikus jelentőséggel bírtak. A vaskori kelta jelenlétet egy komplett kovácsműhely maradványai és egy temető igazolja, ami a térség korai ipari és fémművészeti központ jellegére utal.

A római korban a terület intenzíven lakott volt, Scarbantia (Sopron) közelsége miatt. A mai utak mentén, így a Csillahegy sarkában is, gyakran kerültek elő római kori sírok és sírkőtöredékek. A rómaiak előszeretettel használták a fertőrákosi kőbánya mészkövét stílusos síremlékek (sztélék) faragásához, amelyek közül több a későbbi évszázadokban másodlagos felhasználásra került, vagy alapjául szolgált a középkori építkezéseknek. Az antik sírkövek jelenléte a falu határában megteremtette azt a történeti folytonosságot, amelybe a barokk kor szakrális emlékei is szervesen illeszkednek.

A középkori szakrális folytonosság: Szent András-templom

Hidegség legértékesebb műemléke a falu feletti dombon magasodó Szent András-templom, amelynek magja egy 12. századi román kori körkápolna, azaz rotunda. Ez az építmény a Nyugat-Dunántúl egyik legfontosabb Árpád-kori emléke. A rotunda belső falait 1250 körül készült, kiemelkedő művészeti értékű freskók díszítik, amelyek a Maiestas Domini-t és az apostolokat ábrázolják.

Az épület története jól példázza a stílusok egymásra épülését: a 15. században gótikus hajóval bővítették, majd a barokk korban, egy 1713-as villámcsapást követően jelentősen átalakították, ekkor nyerte el 1748-ban a mai tornyát is. A templom nemcsak vallási központ, hanem a tájkép meghatározó eleme, amely a magasabb alapszintje miatt uralja az egész községet és a Csillahegy felőli panorámát. A templomkert és a közeli Papkert ma is a falu szellemi és közösségi életének fókusza, ahol a múlt tisztelete a modern turisztikai fejlesztésekkel (Széchenyi Terv Plusz) találkozik.

A 1684-es Ecce Homo-szobor ikonográfiája és története

A felhasználó által fényképezett első számú objektum, a Nagycenk felé vezető út mentén álló barokk műemlék, az 1684-ben állított Ecce Homo-szobor, amelyet a népnyelv Búsuló Krisztusként is ismer. A szobor felállítása egybeesik a török kiűzésének időszakával és a

Széchenyi család birtokbavételével (1678), így a katolikus restauráció és a földesúri kegyuraság szimbolikus megjelenítésének is tekinthető.

Az Ecce Homo jelentéstartalma a barokk művészetben

Az "Ecce Homo" (Íme az ember) latin kifejezés János evangéliumából (Jn 19, 1-5) származik. Azt a drámai pillanatot örökíti meg, amikor Pontius Pilátus a megostorozott, töviskoronával megcsúfolt Jézust a tömeg elé vezeti. A hidegségi ábrázolás típusára jellemző a meggörnyedt, szenvedő Krisztus, aki egy oszlopfőn ülve vagy állva, a kezében nádpálcát tartva (mint gúnyos királyi jelképet) néz szembe a sorsával.

A szobor technikai kivitelezése és környezete is figyelemre méltó:

- **Talapzat és oszlop:** A négyszögletes talapzathoz emelkedő oszlopot a barokk stílusra jellemző gazdag díszítés, volutos oszlopfő jellemzi.
- **Anyaghasználat:** Helyi mészkőből készült, amely a Fertő-menti kőfaragó műhelyek szakértelmét dicséri.
- **Felújítások:** A szobrot 1908-ban restaurálták, ami jelzi, hogy a közösség a 20. század elején is fontosnak tartotta vallási emlékeinek gondozását.

Az Ecce Homo-szobor nem csupán egy útszéli emlék, hanem a "fájdalmak férjje" ikonográfiai típusán keresztül az emberi szenvedés és az isteni megváltás közti híd szimbóluma. A 17. század végén, a háborúk sújtotta vidéken ez a szobor a vigasztalás és a remény forrása volt a helyi lakosság számára.

A rejtélyes sírkövek elemzése (Images 2 & 3)

A felhasználó által rögzített második és harmadik kép olyan síremlékeket mutat be, amelyek az Ecce Homo-szobor közvetlen közelében, a Csillahegy sarkában találhatók. A kutatási anyagok több forrásban is említik, hogy a barokk szobor "néhány zsidó síremlék között" áll. Ez a konstelláció rendkívül szokatlan, hiszen a keresztény szentek vagy Krisztus szobrai ritkán állították zsidó temetkezési helyek közelébe.

A sírkövek szimbolikája és vallási háttere

Az Image 3-on látható sírkő az **Alpha és Omega** (A és Ω) görög betűket ábrázolja. Ez a szimbólumrendszer — "Én vagyok az Alfa és az Omega, a kezdet és a vég" (Jelenések könyve 21,6) — egyértelműen keresztény teológiai tartalommal bír. Ez ellentmondani látszik annak az információnak, miszerint ezek kizárólag zsidó sírok lennének. Több lehetséges magyarázat adódik:

1. **Rétegzett temetkezési hely:** Előfordulhat, hogy ezen a ponton egy régebbi zsidó temető maradványai felett vagy mellett később keresztényeket is eltemettek, vagy emlékhelyet alakítottak ki.
2. **Szekularizált vagy emlékjel jelleg:** A 19-20. században a terület dűlőút menti fekvése miatt alkalmas volt kisebb családi sírboltok vagy határjelző emlékek felállítására.
3. **Újrafelhasznált kövek:** A környéken, így Nagycenken is, gyakori volt a sírkövek elmozdítása vagy újrafaragása. A 0,171 km-re található egyéb sírkövek és a közeli Széchenyi-sírkápolna közelsége szintén hatással volt a környék szakrális topográfiájára.

Az Image 2-n látható fülkés, virágmintás keretezésű sírkő stílusa a 19. századi népi klasszicizmus jegyeit hordozza. A zsidó temetkezési szokásokra jellemző, hogy a sírköveket

(sztéléket) a halál első évfordulóján állítják, és gyakran alkalmaznak rajtuk olyan jelképeket, mint a kohániták áldást osztó keze vagy a lévíták kancsója. Bár a képen látható köveken ezek nem vehetők ki egyértelműen, a "fülkés" kialakítás emlékeztet az askenázi zsidó sírkövekre.

Zsidó és keresztény szimbólumok összehasonlítása a térségben

Szimbólum	Jelentés a helyi kontextusban	Előfordulás
Alpha és Omega	Krisztusi kezdet és vég, keresztény öröklét	Image 3, templomi freskók
Kavicsok a síron	A tiszteletadás és a látogatás jele a zsidó hagyományban	Zsidó sírok Hidegségen
Fülkés sztélé	Hagyományos sírkőforma, askenázi hatás	Image 2, környékbeli temetők
Ecce Homo oszlop	Krisztus szenvedése, bűnbánat és kegyelem	Nagycenki út, Iskola utca

Az 1944-45-ös munkaszolgálat tragédiája

A felhasználó helyesen mutatott rá, hogy a terület 1945-ben a zsidó munkaszolgálatosok kálváriájának helyszíne volt. Bár a szobor és a sírok régebbiek, a környezetüket visszavonhatatlanul átítatta a holokauszt emlékezete.

Hidegség és Ilonamajor: a kényszermunka központjai

1944 novemberétől kezdődően a Szálasi-kormány és a német megszállók a nyugati határszélen erődítési munkálatokat, az úgynevezett "Délkeleti Fal" (Südosstwall) építését rendelték el. Hidegség és a tőle két kilométerre fekvő Ilonamajor e rendszer kulcsfontosságú pontjaivá váltak.

- **A foglyok összetétele:** Kezdetben Budapestről elhurcolt nőket, majd 1945 elejétől munkaszolgálatos férfiakat tartottak fogva.
- **Körülmények:** A rabokat a falu 60 pajtájában és az ilonamajori istállókban szállásolták el fűtetlen, embertelen körülmények között. Napi rendszerességgel 5-6 halottat jegyeztek fel az éhezés, a tífusz és a fagyások miatt.
- **Kényszermunka:** A feladatuk harckocsiárkok és páncélárkok ásása volt a Csillahegy és a környékbeli dűlők mentén. Ez magyarázza a terület "munkaszolgálatos" kötődését: a foglyok naponta jártak el ezen utak mellett a munkahelyükre.

Az őrség és a helyi lakosság viszonya

Az őrséget német SS-alakulatok (Johann Juriza SS-Obersturmführer vezetésével) és magyar nyilas keretlegények látták el. A túlélők, mint Heller Ervin orvostanhallgató vagy Schwarz Miklós, borzalmas brutalitásról számoltak be: az őrök gyakran ok nélkül közéjük lőttek, még ételosztás közben is. A falu lakossága megosztott volt. Voltak, akik a tífuszveszélytől félve ellenségesen viselkedtek a házak mellett tartott foglyokkal, de számos forrás említi azokat a bátor helyieket is, akik ételt dobtak a pajtákba vagy a kényszermunkások kezébe. A tífuszi járvány végül a polgári lakosságra is áttért, mintegy 30 helyi lakos halálát okozva.

A mártírok emlékezete

A hidegségi és ilonamajori táborok áldozatainak száma becslések szerint meghaladja az 1200 főt. A visszavonuló német csapatok 1945 március végén több csoportot kivégeztek, a betegeket pedig sorsukra hagyták vagy agyonlőtték. A háború után az áldozatok holttesteit exhumálták, és nagy részüket a budapesti Kozma utcai zsidó temetőben helyezték örök nyugalomra, ahol egy külön parcellát és emlékművet szenteltek a "hidegség-ilonamajori mártíroknak".

Csillahegy: A dűlőtől a kertvárosig

A Csillahegy név etimológiája és története szorosan összefonódik Hidegség mezőgazdasági múltjával. Az 1851-es akadémiai források már említik a "Csillahegy" dűlőnevet, mint a hidegségi határ részét. A 19. században ezen a területen intenzív szőlőművelés folyt, amely a Széchenyi-uradalom gazdasági gerincét adta.

A 20. század végén és a 21. század elején a terület funkciója gyökeresen megváltozott. A Csillahegy "benépesülése" — ahogy a helyi településtörténet fogalmaz — mentette meg a falut az elnéptelenedéstől. A Sopronból és a környező városokból ideköltöző fiatal családok számára a Csillahegy kertvárosias lakóövezetté vált, ahol a modern igények (gáz, ivóvíz, internet) találkoznak a táj történelmi nyugalmaival.

Településszerkezeti adatok

Övezet	Típus	Fejlesztési irány
Történeti mag	Falusias beépítés	Hagyományőrzés, műemlékvédelem
Csillahegy	Kertvárosias lakóterület	Új beépítések, fiatalodó lakosság
Ilonamajor	Különleges terület	Lovas bázis, mezőgazdasági funkció

Széchenyi-örökség és a Nagycenk felé vezető út

A felhasználó által említett irány — "Nagycenk felé" — kulcsfontosságú a szobor és a sírok megértéséhez. Ez az útvonal köti össze Hidegséget a Széchenyi-család központjával.

Nagycenk nem csupán egy szomszédos falu, hanem a régió szellemi központja, ahol a "legnagyobb magyar", Széchenyi István hagyatéka mindenhol jelen van.

A nagycenki plébániatemplom előtti téren álló Széchenyi-szobor (Strobl Alajos alkotása) és a közeli Mauzóleum meghatározza a környék szakrális súlypontját. Az útmenti barokk szobrok — mint a nagycenki Piéta, a Nepomuki Szent János vagy az Iskola utcai Ecce Homo — egy olyan hálózatot alkotnak, amely a hívő utazót kísérte faluról falura. A hidegségi Ecce Homo-szobor tehát ezen a "szakrális úton" fekszik, és annak 1684-es dátuma jelzi, hogy az egyik legkorábbi pontja ennek a láncolatnak.

Összegzés és következtetések

A Hidegség Csillahegy sarkában rögzített képek a múlt különböző rétegeit tárják fel. Az **Ecce Homo-szobor (1684)** a barokk vallásosság monumentális emléke, amely a szenvedést és a

megváltást állítja az utazó elé. A mellette található **sírkövek** — legyenek azok zsidó mártírok korábbi emlékei vagy keresztény dűlőmenti sírok — a táj mulandóságára és az emberi élet szakralitására figyelmeztetnek.

Bár a szobor és a sírok évszázadokkal megelőzik az **1945-ös eseményeket**, a terület története e tragédiával vált teljessé. A kényszermunka során átásott föld, a pajtákban elpusztult munkaszolgálatosok emléke összefonódik a barokk Krisztus-szobor szenvedést ábrázoló alakjával. A Csillahegy ma már nemcsak a megélhetést biztosító szőlőhegy vagy a modern kertváros, hanem egy olyan "emlékezeti táj", ahol minden kő — legyen az egy római sztélé, egy barokk oszlop vagy egy tífuszban meghalt fogoly névtelen nyughelye — a múlt megbecsülésére szólít fel.

A látogató számára a Csillahegy sarka egy olyan metszéspont, ahol a népi építészet (harangláb, pajtasorok), a magas művészet (freskók, barokk szobrok) és a világtörténelem tragédiái találkoznak, létrehozva a Fertő-táj egyedülálló, melankolikus, mégis felemelő auráját.

Idézett munkák

1. Szerkesztő:Ginery/Hidegség (Magyarország) - Wikipédia, [https://hu.wikipedia.org/wiki/Szerkeszt%C5%91:Ginery/Hidegs%C3%A9g_\(Magyarorsz%C3%A1g\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Szerkeszt%C5%91:Ginery/Hidegs%C3%A9g_(Magyarorsz%C3%A1g))
2. Cultural Landscape of Fertő/Neusiedlersee - UNESCO World Heritage Centre, <https://whc.unesco.org/uploads/nominations/772rev.pdf>
3. MEGALAPOZÓ DOKUMENTÁCIÓ II. KÖTET - MELLÉKLETEK, https://2015-2019.kormany.hu/download/e/e6/10000/FERTO_MAD_II_MELLEKLET.pdf
4. Településtörténet - Hidegség, <http://www.hidegseg.hu/?/210/HU/telepulestortenet.html>
5. M85 gyorsforgalmi út Csorna II. ütem – Pereszteg közötti szakasz - European Investment Bank, <https://www.eib.org/attachments/registers/158953500.pdf>
6. „Élő kapja a virágot, kavicsot a holtnak hantja” - Kultúra.hu, <https://kultura.hu/elő-kapja-a-viragot-kavicsot-a-holtnak-hantja/>
7. FERTŐ-TÁJ KULTURTÁJ - VILÁGÖRÖKSÉG, https://aft.csla.hu/site/upload/document/page/page_Information/ferto-taj_vilagorokseg_kezelesi_terv_2003_fb5x.pdf
8. jelmagyarázat:, https://kozzetatel.dokumentumtar.hu/hidegsegonk/dokumentumok/hidegsegonk_egyeb_9240.pdf
9. Köztéri szoboremlékeink - Ecce homo - Soproni Múzeum, <https://sopronimuzeum.hu/magazin-olvas/koezteri-szoboremlékeink-ecce-homo>
10. Útmenti barokk szobrok - Nagycenki Kirándulás, <https://www.nagycenkikirandulas.hu/nagycenk/utmenti-barokk-szobrok.html>
11. Széchenyi István szobra - Nagycenk - Élmenyek, <https://www.elmenyek.hu/szechenyi-istvan-szobra-nagycenk/>
12. Ecce Homo-szobor, Nagycenk - Műemlékem.hu, <https://www.muemlekem.hu/muemlek/show/4602>
13. Zsidó temetkezési szokások - Salgótarjáni utcai zsidó temető, <https://zsidotemeto.nori.gov.hu/zsidotemetkezesi-szokasok>
14. Munkaszolgálat - Wikipédia, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Munkaszolg%C3%A1lat>
15. Hidegség, 1944. november és 1945. március - Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont, http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_maps&view=map&event_id=706&tmpl=it&Itemid=195
16. Hidegség-Ilonamajor, 1944-1945 tele - Társadalmi Konfliktusok Kutatóközpont, http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_maps&view=map&event_id=707&tmpl=dka&Itemid=204
17. Szeged–Strasshof–Szeged - SZTE Publicatio Repoitórium, https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/22797/1/Szeged-Strasshof_e_konyv.pdf
18. Hidegség · Borderhistories, <https://www.borderhistories.eu/collections/show/32>
19. Magyar Akadémiai Értesítő, 1851 (11. évfolyam) - REAL-J, https://real-j.mtak.hu/107/1/AkademiaiErtesito_1851.pdf

20. Széchenyi Mauzóleum - Nagycenki Kirándulás,
<https://www.nagycenkikirandulas.hu/nagycenk/szechenyi-mauzoleum.html>